

UDK 012:929 Petrović Njegoš P. II

Stručni rad

Čedomir DRAŠKOVIĆ (Cetinje)

BIBLIOGRAFIJA NJEGOŠ, TOM I – IV

(Institut za crnogorski jezik i književnost, 2013)

U ovome prilogu dat je osvrt na kapitalnu četvorotomnu *Bibliografiju Njegoš* publikovanu u izdanju Instituta za crnogorski jezik i književnost. *Bibliografija Njegoš* sadrži blizu 35000 jedinica u kojima su notirana Njegoševa djela, ali i literatura o Njegošu, kako u južnoslovenskim i crnogorskim monografskim publikacijama, periodici i zbornicima, tako i na velikim svjetskim jezicima.

Informativna platforma *Bibliografije* počinje od prvih stvaralačkih naznaka Njegoševih, njegovih početničkih stihova i prvih manjih pjesama – koje je njegov „čudljivi“ učitelj S. M. Sarajlija autorski notirao „od Rada Tomova Njeguša“ – pa do svega onoga što je nastajalo u vezi s Njegošem do vremena izrade ove kapitalne bibliografske edicije. U ovome informativnom obilju svi mogu da se jednostavno i efikasno obavijeste: od minucioznih naučnih istraživača do potrebe za panoramskim stručno-edukativnim i kulturološkim pregledima.

Ključne riječi: *Petar II Petrović Njegoš, bibliografija, montenegriskika*

Kultura je u konačnom najkompleksniji i najdometniji društveni fenomen, koji je dugoročno najdjelotvorniji na mobilisanje svijesti i – strukturiranje javnosti! Za njeno dugoročno preispitivanje i njegovanje odgovorna je država sa svojom strategijom razvoja i pratećom dugoročnom koncepcijom ostvarivanja kulturne politike. Kultura i umjetnost nijesu *a priori* demokratske kategorije, a još manje su sinonimi slobode i garant ljudskosti – ako ih ne promovišu i izvorne istorijske istine i autentičnost života na datom prostoru. Mimo toga konteksta, redovno se zapada u licemjerno političko žongliranje, pseudokulturne improvizacije, ili fasadno demokratsko prenemaganje. S tim u vezi, obnovljena crnogorska državnost ne temelji se na obnoviteljskome duhu crnogorske duhovnosti i njene ukupne kulture i umjetnosti, a njene institucije, javni mediji, brojni autori, i slično – ako nijesu otvoreno i direktno suprot-

stavljeni – djeluju pojedinačno; ili posljedično: većinom rasplinuto i sterilno, mahom prepušteni zvaničnoj ravnodušnosti i njenim bezličnim tiradama i eufemizmima.

Najveća neizvjesnost crnogorskoga društva i države je u tome što nema odgovarajuće kulturne, odnosno mentalne i nacionalne konekcije – i što se mnogo organizovanije ne vrši revitalizovanje i jačanje istorijske konstrukcije crnogorskog društva na putu njegove samosvojne i samosvjesne budućnosti. Institucije, mediji, i ukupna javnost uglavnom tonu u ponornu neizvjesnost vremena – prepušteni neinventivnoj inerciji – i „zaslugama“ malograđanski oholih i povlašćenih egzibicionista, koji se vješto nadodaju rigidnijim birokratskim autoritetima. Onda nesmetano nadiru istorijski tragikomični crnorisci sa svojim primitivnim političkim zatucanjima, a sve se to dešava pod tmurnim nebom haotičnog divljanja neo-liberalnog kapitala. Umjesto da – u modernom poretku stvari – tradiciju stičemo i prenosimo sistemom stalnoga i suptilnog kritičkog preispitivanja, dominantno se izvlačeći iz dosadašnjeg sistema obrazovanja kao prokazane i jasno markirane zone društvene opasnosti (umjesto očekivane zdrave perspektive života!?): Crna Gora i dalje baulja po lavirintima dopingovane političke svijesti i razvodnjene pameti – bez provjerenog i pouzdanog sopstvenog znanja – u šikari nekih davno izandalih i ideološki senilnih istorijskih degeneracija.

Da je prave građanske i kulturološke emancipacije u Crnoj Gori, i uz toliku vremensku distancu, Njegoša bi u kulturi trebalo tretirati prevashodno kao umjetničku strukturu i istinu i golemu kompleksnu i svezvremenu stvaralačku (pa tek onda nacionalnu) pojavu s južnoslovenskih prostora iz prve polovine XIX vijeka, štiteći ga od faktografskog šikaniranja – od primitivne guslarske i kvazi istorijske galame, zahvaljujući kojima znaju da zabobonje i apsurdna naklapanja o njegovoj genocidnosti. Međutim, zar i povodom protekloga dvjestogodišnjeg jubileja, ogromna kulturna, mentalna i duhovna šenka Njegoševa nije bila – mimo formalnoga i paradnoga egzercira – uglavnom prepuštena diskutabilnim improvizacijama pojedinaca, površnim i od zabave utiscima, popularnim scenskim programima, tekućim manifestacijama za sitno talasanje, itd., ali sa suptilnim i neprikosnovenim kvalitetima da svi (kako se to popularno kaže) dobro umiju „doma doć“... Osim nedužnoga Njegoša, kojega i ovaj put ostaviše na najprometnijoj kulturnoj raskrsnici. Da se tješi njegovom „etikom časnog imena“, i dalje naravno nepopustljiv u „preziranju svakog materijalizma, jer u njemu nema rješenja čovjekova zadatka“, kako je to bilo po Njegošu. Srećom što je bio takav, pa je mogao ostvariti onakvu koheziju sa svojim vremenom i svojim narodom, crnogorskim i sa širim i veoma istorijski trusnim prostorom – na kojemu su se, upravo tada, smjenjivale epohe. (S tim u vezi, bilo bi uputno prelistati domaću štampu uz pomenuti jubilej,

i napraviti popis svih programa, njihovih organizatora i izvođača – u odnosu na ostvareni marketing i namjensku cijenu ostvarenih kreacija. U odnosu na ovu trajnu bibliografsku zadužbinu o Njegošu, i kako se država „pretrgla“ da se ona pojavi).

Crna Gora je i najteže svoje dane i godine pretrajavala zahvaljujući jasno artikulisanom sistemu vrijednosti: sve je bilo u slavu Otadžbine! Crnogorci su stalno morali dokazati da zaslužuju otadžbinu i da je „stvarno ljube“! Slično tome, kao da su i profesionalni laureati **BIBLIOGRAFIJE NJEGOŠ** banuli odnekud, iz takvog vremena. Da bi se (kao nekad) odgovorilo datoj riječi i velikom rezultatu u veoma kratkom roku – kako bi Crna Gora imala sa čim „izać“ pred Njegoša... Jer kako bismo, inače, mogli razumjeti da su za manje od dvije godine autori predali izdavaču rukopis za navedenu ediciju – obima gotovo 35.000 bibliografskih jedinica, i u zapremini od blizu 3.000 stranica štampanog materijala, u velikom enciklopedijskom formatu!? I sve to sa uspješno sačinjenom, pratećom informativno operativnom i naučno-istraživačkom aparaturom. I još naglasimo: pored njihovih redovnih radnih i stručnih obaveza u ustanovi sa kojom imaju stalni radni odnos, i uz takođe njihove složene roditeljske i porodične obaveze.

Dakle, ubrzo po formiranju Instituta za crnogorski jezik i književnost – na prvoj šednici Izdavačkoga savjeta ove kapitalno značajne kulturne i naučne ustanove (24. II 2011.) donijeta je odluka o pokretanju *Biblioteke Njegoš* – koja će obuhvatati, odnosno pratiti i publikovati monografije i izbore naučnih radova renomiranih crnogorskih i inostranih stručnjaka, njeošologa. Na sljedećoj šednici Izdavačkoga savjeta (05. X 2011.), usvojena je odluka o izradi *Bibliografije Njegoš* – kumulativne bibliografsko-informativne riznice o Njegošu, i to: pretražujući ogromnu klasičnu bibliotečku građu, te izvore i literaturu sa prostora Crne Gore, zatim Njegoš i o Njegošu u ostalim južnoslovenskim kulturama i, identično tome, sve o Njegošu u najširem kulturnom i međunarodnom kontekstu.

Izdavač je odmah uspostavio saradnju sa osvjedočenim bibliografskim stručnjacima iz Centralne narodne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ i, kao što sam već istakao, za nepune dvije godine izdavaču je predata – i za štampu spremna – ova velika, četvorotomna bibliografska storija o Njegošu. Teško i za povjerovati, a kamoli uraditi! Riječ je o sljedećim autorima i njihovim radovima:

- **Ljiljana ĐORĐEVIĆ: NJEGOŠ U JUŽNOSLOVENSKIM KULTURAMA: NJEGOŠEVA DJELA I DJELA O NJEGOŠU** (1834–2012). Bibliografija. Tom I/8.409 bibliografskih jedinica; str. 769.

- **Lidija KALUĐEROVIĆ**: *NJEGOŠ U CRNOGORSKIM PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA I ZBORNICIMA 1835–2012*. Bibliografija. Tom II/11.700 bibliografskih jedinica; str. 878.
- **Petar KRIVOKAPIĆ** i **Nada DRAŠKOVIĆ**: *NJEGOŠ U JUŽNOSLOVENSKIM PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA I ZBORNICIMA 1833–2012*. Bibliografija. Tom III/12.256 bibliografskih jedinica; str. 920.
- **Andelka MARTINOVIĆ**: *NJEGOŠ NA STRANIM JEZICIMA* (engleski, ruski, češki, italijanski, francuski, njemački, itd). Prilog za bibliografiju (s obzirom na to da su istraživanja vršena samo u jedino direktno dostupnim crnogorskim bibliotečkim fondovima (CNB „Đ. Crnojević“, prije svega), ali zahvaljujući i iznimnoj pomoći internet komunikacije). Tom IV/1.761 bibliografska jedinica; str. 314.

Bibliografska obrada u navedenim knjigama rađena je po savremenim međunarodnim standardima za bibliografski opis pojedine vrste bibliotečke građe. Po procjeni autora bibliografskih priručnika o kojima je riječ, bibliografske jedinice su praćene odgovarajućim anotacijama, odnosno autorским napomenama i pojašnjenjima ispod osnovnoga opisa bibliografske jedinice. Informativnu podlogu i stručnu koherentnost svake od četiri pomenute bibliografske cjeline prate (uglavnom istovjetno koncipirani) – posebno sistematizovane i cjelovite informativne i metodološke cjeline, a to su: *Registar autora* (takođe, po potrebi i registri prevodilaca, priređivača, pa i urednika), zatim informativno veoma pregledni i stručno posebno zahtjevni *Predmetni registar*, pa *Registar izdavača*, potom pregled *Korišćene literature* i, na kraju, posebni pregled korišćenih *Bibliografskih izvora*.

Na osnovu višedecenijskog iskustva, radeći u kulturi Crne Gore, siguran sam da je velika i čak kritična invalidnost i potpuna neizvjesnost u daljem crnogorskom razvoju – uslovljena zanemarenim ili kulturološki i nacionalno često potpuno izigranim osećajem dužnosti za sopstveno nasleđe, kulturno i ukupno istorijsko. Odnosno, osećajem dužnosti – kao nasleđem nacionalnim i državnim! Sudionici u realizaciji poduhvata *BIBLIOGRAFIJA NJEGOŠ* nijesu priželjkivali lovorike, niti su tražili (a još manje su dobili, izuzimajući Ministarstvo prosvjete) – ništa mimo minimuma uslova za stručno-operativnu i tehničku realizaciju Projekta. Niti su se u bilo kojem detalju odnosili selektivno, ili restriktivno prema raznorodnoj, a često kulturno i naučno (odnosno ideološki!) veoma suprotstavljenoj građi – već su svu tu ogromnu i cjelovitu „banku podataka“ stručno sabrali i sistematizovali, i opremili adekvatnom naučno-informativnom aparaturom, kao i rezimeima na ruskom, engleskom, njemačkom, francuskom i italijanskom jeziku. I sve to, krajnje savjesno i ne-sebično – **Njegošu u počast, i na dar najširoj kulturnoj javnosti!** Takođe, svi autori su za svoju bibliografsku cjelinu, odnosno knjigu, sačinili odgova-

rajući predgovor, a uz prvi tom štampane su i uvodne reminiscencije jednog od urednika. (Inače, urednička odgovornost za ovu ediciju odnosi se na dr Adnana Čirgića, Aleksandra Radomana i Čedomira Draškovića).

Informativna platforma Bibliografije počinje od prvih stvaralačkih naznaka Njegoševih, njegovih početničkih stihova i prvih manjih pjesama – koje je njegov „čudljivi“ učitelj S.M. Sarajlija autorski notirao „od Rada Tomova Njeguša“ – pa do svega onoga što je nastajalo u vezi s Njegošem do vremena izrade ove kapitalne bibliografske edicije. U ovome informativnom obilju svi mogu da se jednostavno i efikasno obavijeste: od minucioznih naučnih istraživača, do potrebe za panoramskim stručno-edukativnim i kulturološkim pregledima tipa, npr., koliko su *Gorski vijenac* i *Luča*, prije svega, bili kreativna sinteza Njegoševa individualnoga stvaralačkog i misaonog spoznanja. Ili pojedinačno, a čak i istovremeno – koliko je Njegoš bio posvećen i uspješan državnik, a koliko je malo – više formalno i povremeno – bio crkveno lice. Odnosno, koliko je on kao autor refleksija i ukupne crnogorske kulturne tradicije do sredine XIX vijeka!? Za one koji će se za Njegoša zanimati kao za dio obavezne lektire – da se, recimo, lakše upute: koliko je Njegoš u *Luči* idealista, u *Gorskome vijencu* romantik, a u *Šćepanu Malome* realista... I da li je takav pristup ispravan put ka tako kompleksnoj – njegoševskoj i crnogorskoj – cjelini, o kojoj se mora razbirati stručno, preko lucidne teorijske i naučne analize, do zdrave i autonomne kulturno-istorijske sinteze. Da bi kvalitetno i koherentno bila osvijetljena sadržajna raskršća Njegoševa i crnogorska, koja su brojni nazovi patriotski i klero-nacionalni praktikanti – i kao mravi svud prisutni i dosadni – nemilosrdno raznosili, unižavali i degradirali.

Ova bibliografija će svakako dobro doći svim bibliotečkim riznicama. Proći će valjda i ova tranzicijska i gotovo inkvizitorska „moda“ nemilosrdnih neo-liberalnih tajkuna i gejački ubuljenih (kao žaba na plijen) primitivnih zagovornika sirove materijalizacije, koji vješto manipulišu s ljudima i diluju s tuđom radnom snagom. I koji uporedo, sa indignacijom zatvaraju i odbacuju knjige... Kako bismo se mogli vraćati vremenu normalnom – vremenu znanja, kao suštini budućnosti. I kako bismo se mi u Crnoj Gori mogli organizovanje nadati makar i simboličnome vraćanju i revitalizovanju čojstva kao nosećega dijela klasičnog crnogorskog sistema vrijednosti. Da bismo o junaštvu glagoljali prije svega u silom nametnutim prilikama, a čojstvu se vraćali češće, pa makar i anegdotski i u duhu one takođe drevne crnogorske izreke: „Junaka na hiljade, a čojka jedan u hiljadu“. Naravno, to bi istovremeno omogućavalo montenegristici da dođe do svoje suštine i nepotkupljivoga prava na sopstvene stavove i da bude baštinik svoje istorije i svoje isto tako autentične kulture. Krajnje je vrijeme da se počne odgovornije suskraćivati i onemogućavati neznanje te da se, s tim u vezi, s više povjerenja oslanjamo na one koji predstav-

ljaju i šire znanje, koji su moćni da trezveno iskorače i propute iz feudalnih crnorizačkih maglina i iz politički davno ukišljenih mitova – poput onoga o Kosovu i kosovskom imaginarnom Obiliću, kao sjevremenom pravoslavnom, tj. srpskom „anđelu“... Sve njih treba ostavljati tamo đe su nekad nastajali, i ne glavoboljajući (kao dosad – do sudnjega dana) zbog čega i zbog koga su nastajali, i ko im je kumovao... I kloniti se gubljenja vremena i zamora u tekućim čegrstima, koji su donosili dosadašnja razvodnjavanja, posvajanja, izvorna degradiranja, nacionalna ignorisanja. Između ostalog, i u interesu jačega povezivanja s onima koji su simbol duhovne sredenosti, kulturne razboritosti i civilizacijske uređenosti. Na tom putu, ova bibliografija o Njegošu, a posredno i o svim upućenim na Njegoša – za dobronamjerne i razumne može efikasno da pomogne.

P. S.

Neumorni pregaoci iz Instituta za crnogorski jezik i književnost, u protekle dvije-tri godine institucionalnoga bivstvovanja, u pomenutoj Biblioteci „Njegoš“ publikovali su knjige o Njegošu Krsta Pižurice, Vojislava P. Nikčevića, Danila Radojevića, Milorada Nikčevića, Antuna Barca, čak i prvi put prevedenu prvu i najčešće citiranu njeošološku monografiju Rusa P. A. Lavrova. Zatim, javnosti su već dostupne i knjiga Milana F. Rakočevića o Njegošu, a Novak Kilibarda je pripremio za štampu i komentarisao *Ogledalo srpsko*. U pripremi za štampu su i rasprave o Njegošu Savića Markovića Štedimlije, kao i višetomni izbor Milenije Vračar *Njegoš u književnoj kritici*. No, i pored toga u trećoj, sestrinskoj Biblioteci Instituta – **Montenegrina** – u kojoj se sabiraju i objavljuju ogledi i studije iz montenegrizike – takođe veoma sadržajno biva zastupljen i Njegoš – poput recimo nekoliko radova o neprolaznom „Crnogorskom Prometeju“ u knjizi *Crnogorska književnost u makedonskom ogledalu* prof. dr Nauma Radićeskog...

I još nešto: živo me zanima hoće li na ovogodišnjem podgoričkom Sajmu knjiga BIBLIOGRAFIJA NJEGOŠ biti vrednovana za izdavački poduhvat godine?! Ako je u prethodnom periodu, izgubio „trku“ (objektivno – neuporedivo značajni!) trotomni naslov ovog izdavača *Istorija crnogorske književnosti* (u odnosu na *Srpsko-romski rečnik* nekoga novosadskoga izdavača), a odmah zatim (i to u vrijeme žestokih tirada povodom dvjestagodišnjice Njegoševa rođenja) i ruski akademik Lavrov (s jednom od prestižnijih kulturno-istorijskih i naučnih monografija o Njegošu, koja se prvi put adekvatno pojavljuje pred crnogorskom javnošću), „poklekao“ je pred knjigom pjesama srbijanskog pjesnika N. Tadića), nijesam neki optimista ni za ovu priliku – u odnosu na one koji se otvoreno i prostački igraju dignitetom crnogorske kulture i crnogorske države.

Čedomir DRAŠKOVIĆ

NJEGOŠ BIBLIOGRAPHY, VOLUME I–IV
(Institute for Montenegrin Language and Literature, 2013)

The present paper gives an overview of the capital four-volume *Njegoš Bibliography* published by the Institute for Montenegrin Language and Literature. *Njegoš Bibliography* is consisting of four volumes and nearly 35,000 units about and by Njegoš, as well as literature about Njegoš, both in South Slavic and Montenegrin monographs, periodicals and collections, as well as in major world languages.

Key words: *Petar II Petrović Njegoš, bibliography, Montenegristics*